

SVERIGES UNGA AKADEMI

Remissvar angående SOU 2023:59 Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation och Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (SOU 2023:19)

Sveriges unga akademi (SUA) har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på rubricerad remiss. Akademin lämnar här sina synpunkter på betänkandets förslag (hädanefter kallad *utredningen*).

SUA välkomnar utredningen av den statliga forskningsfinansieringen då den är avgörande för svensk forsknings- och samhällsutveckling. I utredningen lämnas förslag som syftar till att säkerställa en organisation som effektivt stödjer forskning och innovation av högsta kvalitet, är anpassad till samhällsutvecklingen och främjar nationella och internationella samarbeten samt tillgång till forskningsinfrastruktur.

SUA delar bilden att världen står inför stora och nya utmaningar och att den statliga externa forskningsfinansieringen behöver utvecklas och vara väl anpassad till behoven. Det kommer att krävas kraftfulla statliga investeringar för att öka kapaciteten och handlingskraften på våra lärosäten – platsen för att finna djupet, sambanden och lösningarna på framtidens utmaningar. En ambitiös forskningspolitik är avgörande för att säkerställa akademiens förmåga att hålla hög kvalitet i utbildning och forskning och det finns goda skäl att se över hur vi kan utveckla bättre former för finansiering som stödjer lärosätena och forskarna i sitt uppdrag.

SUA är positiv till vissa av utredningens förslag och ställer sig bakom flera av de av utredningen identifierade nyckelfaktorerna för att stärka svensk forskning. Vi delar bilden att det, för att stärka kvaliteten, krävs mer långsiktighet i den externa finansieringen, att möjligheterna för banbrytande forskning behöver stärkas, mobilitet och internationalisering stimuleras, och att snäva riktade satsningar där forskningen i alltför stor omfattning styrs till form och innehåll måste upphöra. Vidare håller vi med om att det nuvarande systemet för indirekta kostnader måste ses över.

Vi ser också att det kan finnas kvalitetsvinster i att samla finansieringen som i dag är utspridd över många myndigheter som inte har forskningsfinansiering som sitt huvuduppdrag. Utredningen ger dock inte någon övertygande beskrivning av hur kvaliteten skulle stärkas då den nya *Myndigheten för strategisk forskning*, som föreslås få ansvaret för detta, saknar adekvat forskarinflytande. Det går därför inte att väga förslaget mot de potentiellt negativa effekterna av att finansieringsbesluten flyttas från de behovsägande myndigheterna.

En ny myndighetsstruktur för den statliga forskningsfinansieringen skulle kunna bidra till att adressera angelägna hinder och utmaningar för att stärka kvaliteten och samhällsbidraget för svensk forskning, men en omorganisation i sig kommer inte bidra till detta.

SUA menar i stället att flera av de förslag som har potential att förbättra, förenkla och effektivisera systemet för forskningsfinansiering kan realiseras inom nuvarande organisatoriska struktur, utan att en radikal organisationsförändring genomförs.

SUA ser ett antal allvarliga problem med utredningens förslag. Vi menar att utredningen fokuserar alltför mycket på antalet forskningsfinansierande myndigheter, i stället för att fokusera på *vad* de ska göra och *hur* en omorganisation ska leda till ett bättre forskningsystem. En verklig effektivisering och framgångsrik omorganisering måste ta sikte på att öka kvaliteten i den forskning som bedrivs och fokusera på hur det föreslagna systemet säkerställer och bidrar till detta. Tyvärr missar utredningen som helhet målet och riskerar att få direkt motsatt effekt. Vi ser med stor oro att förslaget, om det genomförs som beskrivet, riskerar att leda till en reaktiv, tungrodd och ineffektiv organisation till följd av en alltför svag förankring i forskarsamhället.

Alltför svag forskarrepresentation

Det första avgörande problemet är att forskarrepresentationen i stor utsträckning saknas.

I två av de tre föreslagna myndigheterna ska regeringen utse styrelsens ledamöter. De styrande organen i två av tre forskningsfinansierande myndigheter kommer att stå under direkt politisk kontroll. Det innebär en påfallande förskjutning jämfört med dagens läge där Vetenskapsrådet, Formas och Forte har en stark forskarrepresentation i styrande organ vilket ger forskarsamfundet inflytande över styrning och strategi i svensk forskning.

Utredningens förslag innebär en markant förflyttning av inflytande från forskarsamfundet till förmån för extern styrning och gör systemet sårbart för tillfälliga politiska trender. En sådan förskjutning riskerar att få allvarliga konsekvenser – för den akademiska friheten och inte minst för kvaliteten och samhällsrelevansen i svensk forskning. Vi ser det som allvarligt att utredningen saknar en konsekvensanalys över de potentiella riskerna med detta.

Vidare föreslår utredningen att Vetenskapsmyndigheten själv ska avgöra omfattningen av sitt kansli och beredningsorganisation samt utformning av tjänster. Kravet på huvudsekreterare tas därmed bort. Vi ser en risk att detta kan leda till ett minskat forskarinflytande även på Vetenskapsmyndigheten.

Utan relevant forskarrepresentation är risken stor att omorganiseringen leder till ett strategiskt underskott och en reaktiv kortsiktighet i satsningar och inriktningar som saknar förankring och legitimitet i forskarsamhället.

Det är svårt att motivera att någon enskild aktör – politiker, forskare eller annan – ensamt kan anses bäst skickad att bedöma vad som är samhällsrelevant. Politiskt riktade resurser kan ibland vara motiverade, men forskarnas frihet att välja forskningslinje oberoende från politiskt inflytande är avgörande. Vetenskapsrådet har visat att forskarsamhället är bra på att tidigt identifiera angelägna och samhällsrelevanta forskningsproblem och att den fria forskningen bidrar till samhällsrelevant forskning, som exempelvis kring de globala målen för hållbar utveckling.¹

Som en konsekvens av den minskade forskarrepresentationen reduceras forskarsamfundets inflytande över strategisk inriktning, beslut kring forsknings- och innovationsfinansiering och andra viktiga insatser för svensk forskning. I skarp kontrast till utredningens syfte ser vi med oro att förslaget, som det är formulerat, paradoxalt nog riskerar att *minska* forskningens förmåga att på sikt adressera viktiga samhällsutmaningar och akademins förmåga att fatta strategiska beslut.

¹ Se t.ex. *Vägval för framtidens forskningssystem*. Vetenskapsrådet. 2019

I utredningens konsekvensbeskrivning av hur olika intressenter påverkas av förslagen ägnas tre paragrafer åt *“personer som arbetar med forskning och innovation”* och tre sidor åt övriga intressenter. Utredningen skulle ha gynnats av att i större utsträckning beakta mottagarna av den statliga externa forskningsfinansieringen. SUA anser att konsekvensbeskrivningen är otillräcklig och att negativa effekter inte redovisats i tillräcklig utsträckning för att kunna tillstyrka förslagen.

Alltför litet kvalitetsfokus

Det andra avgörande problemet är att kvalitetsaspekten i stor utsträckning saknas.

Utredningen konstaterar inledningsvis att kvaliteten i svensk forskning stagnerat trots ökade anslag. Trots det saknar utredningen ett tydligt kvalitetsfokus, och svarar enligt vår mening inte på hur den nya organisationen för forskningsfinansiering ska bidra till ökad kvalitet i svensk forskning.

Samhällsnytta och konkurrenskraft uppstår ur stark forskning, och som utredningen själv konstaterar – medioker forskning leder inte till nya, användbara lösningar. Trots det gör utredningen genomgående en olycklig distinktion mellan forskning som håller hög kvalitet och forskning som adresserar samhällets och näringslivets behov.

Den föreslagna organisationsstrukturen har ett starkt fokus på ökad strategisk förmåga samt utmanings- och missionsdriven forskning, där tjänstemän och behovsägare formulerar inriktningen, så kallade portföljer, inom vilka forskning ska bedrivas. SUA menar att fria utlysningar, där forskarna definierar forskningsfrågorna, är en förutsättning för att främja excellent forskning, oavsett om det gäller nyfikenhetsbaserad grundforskning eller direkt tillämpbar forskning. En alltför stark styrning mot vad som för stunden uppfattas som strategiskt riskerar att leda till kortsiktighet i forskningen. Vi får därmed i längden svårare att lösa framtidens problem.

Vidare noterar vi att den föreslagna Vetenskapsmyndigheten föreslås ha en sakkunniggranskning av ansökningar som görs av forskare, medan det på Myndigheten för strategisk forskning föreslås vara behovsägare samt forskare och på Innovationsmyndigheten behovsägare och tjänstemän som gör sakkunniggranskningen. Vi menar att det, återigen, visar på att forskarrepresentationen och kvalitetsaspekten saknas i utredningens förslag och på en olycklig avgränsning mellan forskning som håller hög kvalitet, och forskning som ger samhället nytta. Sakkunniggranskning fungerar väl för att bedöma vetenskaplig kvalitet och potential och är kvalitetsdrivande när den genomförs av expertis med hög vetenskaplig kompetens inom det forskningsområde ansökan avser. Därför bör forskare ha en ledande roll i sakkunniggranskningen även på Myndigheten för strategisk forskning och inkluderas som sakkunniga på Innovationsmyndigheten. På så sätt kan kvaliteten i forsknings- och innovationssatsningar förstärkas.

Tveksamma effektiviseringsvinster

Det tredje avgörande problemet är att effektiviseringsvinsterna är små trots den genomgripande omorganisationen.

Utredningen lyfter fram effektivisering som ett centralt motiv för att genomföra den föreslagna organisationsförändringen. På de föreslagna nya myndigheterna förväntas personalen totalt sett minska med måttliga 20 årsarbetskrafter jämfört med dagens

organisatoriska struktur. Vidare menar utredningen att forskares tid kommer kunna användas mer effektivt när antalet myndigheter som finansierar forskning minskar, eftersom mer tid frigörs till forskning när mindre tid läggs på att göra ansökningar.

Utredningen gör ett antal antaganden utifrån vilka de beräknar att den nya organisationen för forskningsfinansiering kommer leda till att andelen av arbetstiden som används för att ansöka om finansiering kan minskas med en tredjedel. Det skulle totalt sett innebära 300 årsverken inom lärosätena, motsvarande 300 miljoner kronor. SUA ställer sig frågande till dessa antaganden och beräkningar och menar att det är oklart hur utredningen landat i denna siffra. Till exempel menar vi att utredningens uppskattning av potentiellt sparad tid bygger på en överskattning av hur mycket tid forskare lägger på att hitta relevanta utlysningar och mata in uppgifter i olika ansökningssystem. Utredningen tycks till större del förbise att den tidskrävande delen av att skriva forskningsansökningar är att utveckla forskningsfrågor, formulera projektidéer och utveckla samarbeten. Detta är grundläggande komponenter för att utvecklas som forskare och kärnan i det som gör extern forskningsfinansiering kvalitetsdrivande.

SUA anser att de osäkra och potentiellt blygsamma effektiviseringsvinsterna inte motiverar en så genomgripande och potentiellt kostsam omorganisation som utredningen föreslår. Vi menar att det avgörande problemet för hur mycket tid forskare lägger på att söka finansiering i stället är en alltför låg beviljandegrad och anslagets otillräckliga storlek vid de forskningsfinansierande myndigheterna. Om inte dessa ökar markant kommer inte antalet finansierade myndigheter att leda till någon större förändring för den enskilde forskaren, som även fortsättningsvis kommer behöva göra lika många ansökningar som tidigare för att finansiera sin forskning.

Sammanfattningsvis ser vi flera grundläggande problem med de vägval som utredningen har gjort och vi ser en risk att utredningens huvudförslag, så som det är formulerat, medför betydande försämringar. **Därmed avstyrker Sveriges unga akademi att utredningens förslag genomförs i sin helhet.**

En ny myndighetsstruktur

SUA utvecklar nedan sina synpunkter på utredningens förslag på en ny myndighetsstruktur.

En statlig finansieringsstruktur med tre myndigheter (avsnitt 6.2.1)

Utredningen föreslår att tre nya myndigheter inrättas: Vetenskapsmyndigheten, Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten. Samtidigt avvecklas de nuvarande myndigheterna Formas, Forte, Vetenskapsrådet och Vinnova. Myndigheter som i dag lyser ut medel ska upphöra med detta och medel ska i stället utlysas, fördelas och administreras via Myndigheten för strategisk forskning. Rymdstyrelsen utgör enda undantaget som föreslås fortsätta med sin verksamhet.

Sveriges unga akademi avstyrker förslaget.

Vi menar att utredningens huvudförslag inbegriper ett flertal allvarliga brister som är utslagsgivande för att vi inte kan tillstyrka att det genomförs i sin helhet.

Forskarrepresentation och kvalitet

I två av de tre föreslagna myndigheterna ska regeringen utse styrelsens ledamöter. Det innebär en påfallande förskjutning jämfört med dagens läge där Vetenskapsrådet, Formas och Forte, som i dag fördelar den allra största delen av de offentliga externa forskningsmedlen, har en stark forskarrepresentation i styrande organ vilket ger forskarsamfundet inflytande över styrning och strategi. Vi anser att utredningens förslag riskerar få allvarliga konsekvenser för den akademiska friheten, forskningens kvalitet och förmåga att svara upp mot samhällets behov.

I kontrast till utredningens ambition riskerar en alltför stark styrning mot vad som för stunden uppfattas som strategiskt i stället att leda till skiftande satsningar och kortsiktighet i forskningen. Forskarsamhället är bevisat bra på att tidigt identifiera angelägna och samhällsrelevanta forskningsproblem. Det är därför avgörande att de har en central roll på strategisk nivå. För att säkerställa kvalitet bör forskare vara starkt representerade i alla delar av förfarandet – från utformningen av program, vid utvärdering och granskning av ansökningar i form av sakkunniggranskning, och vid utvärdering.

Vidare föreslår utredningen att den föreslagna Vetenskapsmyndigheten ska finansiera forskning av högsta vetenskapliga kvalitet medan valet av de områden som Myndigheten för strategisk forskning finansierar ska utgå från samhällets och företagets behov, snarare än vetenskaplig kvalitet. Vi menar att samhällets behov och forskning av hög kvalitet inte står i motsatsförhållande till varandra utan att det tvärtom endast är forskning av hög kvalitet som på ett övertygande sätt kan möta samhällets och framtidens behov.

I utredningens huvudförslag föreslås att Vetenskapsmyndighetens sakkunniggranskning ska genomföras av forskare, medan den på Myndigheten för strategisk forskning ska genomföras av behovsägare samt forskare och på Innovationsmyndigheten av behovsägare och tjänstemän. Sakkunniggranskning fungerar väl för att bedöma vetenskaplig kvalitet och är kvalitetsdrivande när den genomförs av expertis med hög vetenskaplig kompetens inom det forskningsområde ansökan avser. Därför anser SUA att forskare bör medverka i sakkunniggranskningen i alla forskningsfinansierande myndigheter. På så sätt kan kvaliteten i forsknings- och innovationssatsningar förstärkas.

Sammantaget menar SUA att när det gäller träffsäkerhet i finansiering av forskning är forskarrepresentationen avgörande för att säkerställa relevans och kvalitet. Forskare bör vara starkt representerade i alla delar av förfarandet. På så sätt garanteras finansiering av projekt av hög kvalitet och relevans. SUA anser att utredningens huvudförslag brister i alla ovan nämnda aspekter vilket är avgörande för att förslaget inte bör genomföras i sin nuvarande utformning.

Minskat antal myndigheter

I huvudförslaget föreslås antalet forskningsråd minska från dagens fyra (Vetenskapsrådet, Formas, Forte och Vinnova) till de tre nyinrättade: Vetenskapsmyndigheten, Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten. Vi ser potentiella vinster med att minska antalet myndigheter, då det kan underlätta för forskare att hitta relevanta utlysningar och skicka in projektansökningar. Vi anser dock att samma effekt kan uppnås utan en radikal organisationsförändring genom ökad samordning mellan existerande myndigheter och att inrätta ett gemensamt ansökningssystem (se förslag 6.5.1, 6.5.2 och 6.5.4 nedan).

Myndigheter med annat kärnuppdrag än finansiering

Myndigheten för strategisk forskning föreslår ta över ansvaret för att genomföra utlysningar inom områden där myndigheter med annat kärnuppdrag än finansiering utlyser medel för forsknings- och innovationsprojekt i dag. Vi ser potentiella fördelar med detta. Genom att samla utlysningarna från andra myndigheter under forskningsfinansierande myndigheter minskar komplexiteten i systemet (se ovan resonemang).

Vidare menar vi att transparent utlysning av forskningsanslag och sakkunnigbedömning av ansökningar är viktiga kvalitetsdrivande processer. Vi instämmer med utredningens motivering för sammanslagningen – att genom att samla utlysningar som i dag görs av myndigheter med annat huvuduppdrag under forskningsfinansierande myndigheter kan mer professionella ansöknings- och beredningsprocesser som är mer jämbördiga uppnås. Vi menar dock att detta kan uppnås inom ramen för dagens organisatoriska struktur. Utlysningar som i dag görs av myndigheter med annat kärnuppdrag skulle kunna samlas under, och genomföras i samverkan, med dagens existerande forskningsråd på liknande sätt som Vetenskapsrådet hittills genomfört utlysningar tillsammans med SIDA och Energimyndigheten. Samtidigt ser vi också ett värde i att bevara en stark koppling mellan expertmyndigheterna, som besitter sakkunskap om behov, möjligheter och utmaningar inom ett visst område, och forskningsfinansieringen inom samma område.

Sammanfattningsvis välkomnar SUA flera av huvudförslagets ansatser, såsom en förenklad ansökningsprocess och ökad kvalitet i utlysningar och bedömningar som i dag genomförs av myndigheter med annat huvuduppdrag. Men förslaget innehåller ett flertal allvarliga brister som riskerar leda till negativa effekter på svensk forskningskvalitet och samhällsrelevans varvid förslaget inte bör genomföras så som det är formulerat.

SUA finner det viktigt att i sammanhanget poängtera att om regeringen väljer att gå vidare med en genomgripande omorganisation så måste forskarsamfundet ha en stark representation i styrande organ, och den organisatoriska strukturen inriktas på att öka kvaliteten i svensk forskning, oaktat om det är grundforskning, behovsmotiverad forskning eller innovation som finansieras. Styrningen bör, i motsats till innevarande förslag, präglas av en grundläggande tillit till de akademiska ledarnas förmåga att identifiera samhällsutmaningar.

Alternativ: En statlig finansieringsstruktur med två myndigheter (avsnitt 6.2.2)

Utredningen lämnar ett alternativt förslag till det förslag som beskrivs i avsnitt 6.2.1 där två nya myndigheter inrättas: Vetenskapsmyndigheten och Myndigheten för strategisk forskning och innovation. I alternativet avvecklas även Rymdstyrelsen och ansvaret för dess nuvarande verksamhet överförs till Myndigheten för strategisk forskning och innovation.

Sveriges unga akademi avstyrker förslaget.

I alternativ två är Vetenskapsmyndigheten oförändrad i förhållande till huvudförslaget, medan Myndigheten för strategisk forskning och innovation utgör en sammanslagning av Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten. Med samma argumentation som för huvudförslaget (en statlig finansieringsstruktur med tre myndigheter) avstyrker vi förslaget.

I alternativ två avvecklas även Rymdstyrelsen, vars verksamhet inrättas under Myndigheten för strategisk forskning. En aspekt att beakta är att Rymdstyrelsen i dag direkt och indirekt

finansierar omfattande nationell och internationell forskningsinfrastruktur. Här ser vi en risk att ökade kostnader för forskningsinfrastruktur (nationell och internationell) riskerar att dränera budgeten för forskningsfinansiering vid en eventuell framtida Myndighet för strategisk forskning och innovation, vilket vore mycket olyckligt.

De tre nya myndigheterna

SUA utvecklar nedan i mer detalj sina synpunkter angående de nya myndigheter som utgör utredningens föreslagna myndighetsstruktur.

Vetenskapsmyndigheten (avsnitt 6.4.1)

Utredningen föreslår att en ny myndighet med benämningen Vetenskapsmyndigheten inrättas. Dess uppgift är att ge stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden. Vetenskapsmyndigheten ska också ge stöd till banbrytande forskning samt initiera och stödja satsningar inom forskningsinfrastruktur.

Sveriges unga akademi avstyrker att Vetenskapsmyndigheten inrättas som en del i utredningens huvudförslag, men tillstyrker att flera av myndighetens beskrivna uppdrag realiserar genom Vetenskapsrådet.

SUA är positiv till flera aspekter som den nya Vetenskapsmyndigheten föreslås få, såsom en mer renodlad roll där prioriteringar formuleras av vetenskapssamhället. Vi tror att detta har potential att stärka den fria grundforskningen. Vi ser det som särskilt positivt att tematiska prioriteringar av forskning förutsätts vara sällsynta i Vetenskapsmyndighetens utlysningar, i synnerhet i ljuset av den rådande trenden att en ökande andel av forskningsfinansieringen sker via tematiska satsningar.²

SUA är också i grunden positiv till att Vetenskapsmyndigheten får i uppdrag att finansiera banbrytande forskning och förväntas finansiera forskning med högre risk och instämmer med utredningens bedömning att det på sikt kan leda till fler vetenskapliga genombrott. Vi anser dock att förslaget är otydligt angående hur finansieringen av banbrytande forskning ska gå till och att det därför är svårt att ta ställning till. Om förslaget genomförs är det viktigt att Vetenskapsmyndigheten ges stor frihet att själv utarbeta formerna för finansiering av banbrytande forskning.

Forskningsinfrastruktur

Enligt utredningens förslag ska Vetenskapsmyndigheten få i uppdrag att initiera och stödja satsningar inom forskningsinfrastruktur. Två råd inom forskningsinfrastruktur inrättas: *Rådet för storskalig forskningsinfrastruktur* och *Rådet för digital forskningsinfrastruktur*. SUA är positiv till förslaget i den mening det innebär att nationell forskningsinfrastruktur får en tydligare och mer långsiktig hantering än i dag, och att ett särskilt fokus läggs på digital infrastruktur. Vi menar dock att det är av största vikt att ett utökat ansvar för forskningsinfrastruktur även åtföljs av utökade medel för att finansiera denna. Vi ser med oro på risken att kostnaderna för forskningsinfrastruktur i annat fall riskerar urholka budgeten för projektbidrag, vilket vore mycket olyckligt.

² Enligt Vetenskapsrådets forskningsöversikt för humaniora och samhällsvetenskap kommer andelen tematiskt inriktad finansiering inom detta ämnesområde att stiga från en femtedel år 2020 till en tredjedel år 2025. Se också Global Young Academy. *Back to basics: researchers' perception on the global state of funding for fundamental research*. 2022

Huvudsekreterare

Utredningen föreslår att Vetenskapsmyndigheten själv ska besluta om behovet av huvudsekreterare. Det nuvarande kravet på att myndigheten ska ha en (eller flera) huvudsekreterare tas därmed bort.

SUA anser att det är viktigt att ha en huvudsekreterare, eller en annan befattning med motsvarande roll, med hög vetenskaplig kompetens, eftersom det bidrar till forskningsförankring och legitimitet i forskarsamhället. Vi ser en risk att ett slopat krav på huvudsekreterare kommer leda till minskat forskarinflytande även på Vetenskapsmyndigheten. Kravet på huvudsekreterare bör därför behållas.

Sammanfattningsvis är SUA positiv till flera av Vetenskapsmyndighetens beskrivna uppdrag och ser att en renodling av myndighetens uppdrag skulle kunna ha positiva effekter för att främja fri grundforskning, motverka snäva riktade satsningar och stärka kvaliteten i svensk forskning. Vi menar dock att dessa effekter borde kunna uppnås inom nuvarande myndighetsorganisation, genom att renodla Vetenskapsrådets uppdrag att finansiera fri grundforskning av högsta kvalitet och minimera antalet tematiska satsningar. Vidare bör Vetenskapsrådet kunna få ett utökat uppdrag att hantera digital infrastruktur.

Myndigheten för strategisk forskning (avsnitt 6.4.2)

Utredningen föreslår att en ny myndighet med benämningen Myndigheten för strategisk forskning inrättas. Dess uppgift är att ge stöd till forsknings- och innovationsaktiviteter av betydelse för det svenska samhället och näringslivet.

Sveriges unga akademi avstyrker förslaget.

Styrning

Myndigheten för strategisk forskning föreslås ledas av en styrelse med nio ledamöter som utses av regeringen och följaktligen stå under direkt politisk kontroll. Det innebär en besvärande förskjutning jämfört med dagens läge, där Formas och Forte har en stark forskarrepresentation i styrande organ. (Formas forskarråd består av tretton ledamöter varav majoriteten är valda av vetenskapssamhället, Forte leds av en styrelse där majoriteten utses av representanter från svenska universitet och högskolor, genom elektorsförsamling).

Vidare föreslås den övergripande styrningen kompletteras med beredande och rådgivande grupper, så kallade *portföljgrupper*, bestående av behovsägare som ges stort inflytande över utvecklingen av de satsningar som myndigheten genomför. Enligt förslaget *kan* även forskare ingå i de rådgivande organen. SUA menar att det är *helt avgörande* att forskare innehar en central roll på strategisk nivå för att säkerställa relevans och kvalitet i de forsknings- och innovationsprojekt som finansieras.

SUA är starkt kritisk till denna förskjutning mot ökad politisk kontroll och extern styrning via behovsägare, som äventyrar forsknings långsiktighet och effektiviteten av strategiska satsningar genom att göra systemet sårbart för tillfälliga politiska trender.

Finansiering av forskning och innovation inom statliga myndigheters ansvarsområden

Utredningen föreslår att myndigheter med annat kärnuppdrag än finansiering av forskning och innovation som i dag lyser ut medel ska upphöra med sådan verksamhet och att medel i stället ska utlysas, fördelas och administreras via Myndigheten för strategisk forskning.

SVERIGES UNGA AKADEMI

SUA:s ståndpunkt i frågan utvecklas under “6.2.1 En statlig finansieringsstruktur med tre myndigheter”.

Internationalisering

Utredningen föreslår att Myndigheten för strategisk forskning ska ha ansvar för implementeringen av Sveriges samtliga formella internationella samarbeten inom forskning och innovation, inklusive EU-program.

SUA ser vissa fördelar med en centraliserad internationaliseringsfunktion och instämmer i flera av utredningens identifierade motiv till förslaget, som till exempel möjligheten till ökad proaktivitet och inflytande i EU-arbetet samt ökad effektivitet i informations- och rådgivningsarbetet. Men till följd av hur man valt att rigga Myndigheten för strategisk forskning – med en svag forskarrepresentation i styrande och rådgivande organ och ett bristfälligt kvalitetsperspektiv – ser vi dock en påtaglig risk för att ansvaret för Europeiska forskningsrådet (ERC) kommer bli lidande. Vi ser dock inte heller att det skulle vara lämpligt att förlägga ansvaret för alla EU-program på Vetenskapsmyndigheten, då en stor del av EU:s finansieringsprogram rör strategiska satsningar och innovation. SUA ser det som mest ändamålsenligt att behålla en uppdelning av ansvaret för de olika finansieringsprogrammen på respektive myndighet som innehar den kompetens som är mest lämpad för respektive program.

Vidare kan vi notera att i utredningens direktiv, och i de kriterier som utredningen sätter upp för vad framtidens statliga externa finansiering av forskning och innovation ska bidra till, nämns “*goda förutsättningar för internationella samarbeten*”. Vi noterar också att utredningen föreslår att dagens skrivning i instruktionen för Vetenskapsrådet om att “*främja och ta initiativ till internationellt forskningssamarbete och erfarenhetsutbyte*” tas bort ur utredningens förslag om instruktion för Vetenskapsmyndigheten.

SUA anser att mobilitet ökar kvaliteten i forskning och högre utbildning, och underlättar internationella samarbeten, och instämmer därför i utredningens ambition. Vi ser det därför som anmärkningsvärt att det i utredningen saknas förslag om hur mobilitet kan främjas och hur mobilitet ska finansieras i den framtida organisationen för forskningsfinansiering. SUA anser att mobilitet bör uppmuntras och underlättas i en kvalitetsdrivande organisation för forskningsfinansiering.

Sammanfattningsvis ser SUA flera allvarliga brister i hur utredningen valt att utforma Myndigheten för strategisk forskning och är starkt kritisk till den förskjutning mot ökad politisk kontroll och extern styrning via behovsägare, som förslaget innebär. Vi anser att det äventyrar forskningens långsiktighet och effektiviteten i strategiska satsningar.

Innovationsmyndigheten (avsnitt 6.4.3)

Utredningen föreslår att en ny myndighet med benämningen Innovationsmyndigheten inrättas. Dess uppgift är att stödja transformation av samhälle och näringsliv samt finansiera forskning och innovation som leder till lösningar på komplexa samhällsproblem. Innovationsmyndigheten ska också ge stöd till innovationsverksamhet i små och medelstora företag.

Sveriges unga akademi avstyrker förslaget.

SUA delar bilden att extern finansiering av forskning och innovation behöver utformas så att incitamenten för fortsatta investeringar från den privata sektorn är höga, samt att den även stödjer utvecklingen av den offentliga sektorn och civilsamhällets organisationer. SUA menar dock att den avgörande faktorn för att nå dessa mål är att forskningen som bedrivs håller hög kvalitet. Bra innovationer kräver bra forskning. Den beskrivna Innovationsmyndigheten saknar helt kvalitetsfokus och det görs även här en olycklig distinktion mellan forskning som håller hög kvalitet och forskning som adresserar samhällets och näringslivets behov.

Övriga förslag

SUA utvecklar nedan sina synpunkter om utredningens övriga förslag.

En formell grupp för strategisk samordning och gemensam systemstrategi (avsnitt 6.5.1)

Utredningen föreslår att det för Vetenskapsmyndigheten, Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten ska finnas en grupp för strategisk samordning. Gruppen ska ta initiativ och samverka så att forsknings- och innovationsfinansieringen har en tydlig riktning, agerar proaktivt och gör nödvändiga prioriteringar.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget.

Enligt utredningens förslag ska gruppen ha strategisk överblick över alla initiativ som tas och se till att myndigheternas olika profiler och uppdrag inte försvårar initiativ i gränslandet mellan myndigheterna. SUA instämmer med utredningens bedömning att det finns ett behov av en formell struktur för samordning mellan myndigheterna. Vi menar dock att förslaget kan, och bör, genomföras inom den rådande organisationen för forskningsfinansiering och anpassas till förutsättningarna för det.

En formell grupp för operativ och administrativ samordning (avsnitt 6.5.2)

Utredningen föreslår att det för Vetenskapsmyndigheten, Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten ska finnas en grupp för operativ samordning. Gruppen ska samverka i frågor som rör administration, verksamhetsstödjande system och genomförandet av utlysningar.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget.

Enligt förslaget ska en rad frågor samordnas operativt, administrativt och praktiskt mellan de nya myndigheterna. Det kan till exempel röra koordinering av tidpunkter för utlysningar, avstämning av tider för beredningsarbete så att de experter som medverkar i sakkunniggranskning inte tas i anspråk av flera myndigheter samtidigt, samordning av juridiska frågor etcetera. SUA välkomnar förslaget då det har potential att effektivisera flera led av ansöknings- och beredningsprocesserna, och därmed underlätta för forskare att göra ansökningar och medverka i sakkunniggranskning. SUA menar dock att förslaget kan, och bör, genomföras inom den rådande organisationen för forskningsfinansiering.

Ansöknings- och ärendehanteringssystem (avsnitt 6.5.4)

Utredningen föreslår att de forskningsfinansierande myndigheterna ska ha ett gemensamt ansöknings- och ärendehanteringssystem för finansiering av forskning och innovation. Systemet ska tillhandahållas av Myndigheten för strategisk forskning.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget.

SUA är mycket positiv till förslaget då ett gemensamt ansökningssystem kommer att effektivisera ansökningsprocessen och underlätta för forskaren att göra ansökan. Vi menar dock att förslaget kan, och bör, genomföras inom den rådande organisationen för forskningsfinansiering.

Förändringar i finansiering av forskning och innovation – Finansiering av doktorandstudier (avsnitt 6.5.5)

Utredningen föreslår att Vetenskapsmyndigheten, Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten bör bevilja medel för fyra års doktorandstudier, i de fall syftet är att finansiera forskarutbildning.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget.

I dagens system beviljar finansierarna ofta finansiering för två eller tre år. Men för att en forskningsledare ska kunna anta en doktorand måste hen kunna uppvisa finansiering för hela doktorandprojektet, vilket motsvarar fyra års studier. Forskningsledaren behöver följaktligen säkra den kompletterande finansieringen genom andra externa källor, alternativt via fakultetsmedel. Inte sällan blir resultatet att forskningsledaren i stället anställer en postdok eller helt avstår från att rekrytera. SUA är därför mycket positiv till utredningens förslag att myndigheterna bör bevilja medel för fyra års doktorandstudier i de fall syftet med finansieringen är att finansiera forskarutbildning. Vi anser dock att förslaget kan, och bör, genomföras inom den rådande organisationen för forskningsfinansiering.

Indirekta kostnader (avsnitt 6.6.1)

Utredningen föreslår att regeringen bör låta utreda så kallade indirekta kostnader. Utredningen bör undersöka om det är lämpligt att beräkningsprincipen för extern statlig finansiering av forskning och innovation ska utgå från en schablon.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget.

SUA anser att dagens system för indirekta kostnader är icke-transparent, komplext och svåröverskådligt. Nivåerna på indirekta kostnader skiljer sig stort mellan lärosäten, institutioner och ämnesområden vilket har en direkt inverkan på möjligheterna att finansiera och bedriva forskningsverksamhet. SUA har genomfört en undersökning som visar att det för ett 4 MSEK projektbidrag från Vetenskapsrådet kan skilja upp till 1 MSEK i medel som blir tillgängliga för den faktiska forskningen i projektet, enbart beroende på vid vilket lärosäte och vilken institution forskaren är verksam.³ SUA instämmer därför i allra högsta grad med utredningens konstaterande att det behövs en samordning och harmonisering av finansieringsvillkor samt hantering av indirekta kostnader för att göra forskningsfinansieringen mer effektiv och förutsägbar och välkomnar därmed förslaget.

³ Sveriges unga akademi. *OHållbart system för overhead*. 2021. Curie

SOU 2023:19 Statlig forskningsfinansiering – Underlagsrapporter

Sveriges unga akademi (SUA) har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på underlagsrapporter till forskningsfinansieringsutredningen, SOU 2023:19. Akademin lämnar här sina synpunkter på OECD-rapporten *Offentlig forskningsfinansiering i Sverige: Nödvändiga anpassningar för framtidens krav* (hädanefter kallad *rapporten*).

Författarna av rapporten menar att det finns ett ”strategiskt underskott” i det svenska forskningssystemet och att svenska lärosäten behöver bli bättre på att leva upp till ökande krav och förväntningarna på vad samhället kan ”få ut av” de investeringar som görs. Enligt rapporten borde man sträva efter att etablera en övergripande nationell vision och strategi för forskning och innovation, med ett tydligt *top-down* perspektiv där finansierarna är centrala. De statliga forskningsfinansierarna ska ge lärosätena stöd och incitament att ta sig an nya prioriteringar och utveckla nya strategier inom forskning och innovation.

Vidare menar rapportförfattarna att svensk forskning i högre grad bör styras mot samhällsutmaningar och utmaningsdriven forskning, där politiker och olika intressenter föreslår definiera områden som ska beforskas. För att stimulera lärosätenas strategiska förmåga föreslås till exempel att en del av basanslaget skulle kunna fördelas utifrån lärosätenas förmåga att leverera forskning som möter samhällsutmaningar, som vågar ta risker och som främjar innovation. Författarna föreslår också att man skulle kunna villkora basanslaget till reformer i universitetens styrning och effektivt strategiskt ledarskap.

SUA ser rapportens fokus på ökad styrning och dess snäva definition av nyttiggörande som problematiskt. Vi menar att rapporten saknar ett genomtänkt perspektiv på nyfikenhetsbaserad forskning som byggs underifrån och dess behov av långsiktighet. Det är nämligen i den nyfikenhetsdrivna grundforskningen, där forskarna inte på förhand vet vad de kommer att komma fram till, som många av de största genombrotten och de mer banbrytande innovationerna tenderar att komma ifrån.⁴ Ett aktuellt exempel är coronapandemin. Tack vare decennier av fri, nyfikenhetsdriven forskning och internationellt tvärvetenskapligt samarbete kunde vaccin utvecklas på rekordtid och miljontals liv räddas.

Idén att lärosätena via strategiskt ledarskap ska styras mot utmaningsdriven forskning, och mot att leverera en viss typ av forskning för att möta samhällsutmaningar, strider mot principen om lärosätenas oberoende roll i samhället. Lärosätenas huvudroll är att bidra med högkvalitativ undervisning och fri forskning, något som skapar både förutsättningar för ett modernt kunskapssamhälle och en livskraftig demokrati. Det mest genomgripande nyttiggörandet av forskning vid våra lärosäten uppstår i skärningspunkten mellan framstående forskning och en vetenskapligt grundad utbildning av kompetenta, kritiskt tänkande studenter – som i sin tur är en vital resurs på arbetsmarknaden och i utvecklingen av innovationer som driver samhället framåt.

SUA menar att fria utlysningar i öppen konkurrens, där forskarna definierar forskningsfrågorna, är en förutsättning för att främja excellent forskning, oavsett om det gäller nyfikenhetsbaserad grundforskning eller direkt tillämpbar forskning. Ur ett långsiktigt

⁴ Se t.ex. *Den oväntade nyttan: Fri forskning som är öppen för det oväntade ger störst samhällsnytta*. Kungliga Vetenskapsakademien. 2017

SVERIGES UNGA AKADEMI

perspektiv är det av stor vikt att rätt förutsättningar ges för att bedriva excellent forskning, oavsett om den är av direkt samhällsnytta i dag eller först om något decennium. En alltför stark styrning mot vad som för stunden uppfattas som strategiskt riskerar att leda till kortsiktighet i forskningen. Vi får därmed i längden svårare att lösa framtidens problem.